

Wzory osobowe w katechezie

Personal models in catechesis

Summary

Observing the contemporary religious upbringing of children and young people in Europe, but above all in our country, questions spontaneously rise whether it is worth talking about some models when one notices a crisis of authority, family and a sense of patriotism. Today, young people make use of social media, which seem to be the only role model for a young person that is created by them. Therefore, all the more so in the catechesis of children and young people, we should show appropriate attitudes and characters, which are personal models created by God and His moral principles of conduct, and not by media focused on profit and exploitation of the human being. Media patterns often have nothing to do with moral life and the development of the gift of faith. All the more so it is necessary to fight for young people by showing them people who are personal models both in the community of the Church and in Holy Scripture.

Key words: model of upbringing, upbringing, catechesis.

Wstęp

Odpowiednio dobrane wzorce osobowe w katechezie dostarczają młodzieży konkretnych wartości do naśladowania, wywierają wpływ na wyobraźnię i psychikę młodego człowieka oraz mobilizują do pozytywnego działania.

Dostrzegalnym zjawiskiem w etapie rozwoju człowieka jest wzorowanie się na innych osobach. Fakt ten można i trzeba wykorzystać do realizacji celów formacyjnych w katechezie dzieci i młodzieży. Mimo że w polskiej historii, literaturze i życiu Kościoła nie brak wzorów osobowych, które zasługują na upowszechnianie, to często nie znajduje to zastosowania w życiu społecznym, rodzinnym czy też w procesie samowychowania osoby.

1. Założenia pedagogiki chrześcijańskiej

Współczesny świat jest światem trudnym, dlatego też „katecheza powinna pomagać chrześcijanom, aby stawali się światłem i solą, ku swej własnej radości i posługiwaniu innym” (CT 56).

Pedagogika, oparta na chrześcijańskich podstawach filozoficznych i światopoglądowych oraz na doktrynie wychowawczej Kościoła katolickiego, zakłada pełne rozwijanie osobowości wychowanka jako człowieka – osoby ludzkiej. Wychowanek, aby móc rozwijać się wszechstronnie pod względem umysłowym, fizycznym i duchowym, powinien doświadczyć czterech społeczności wychowania, które wychowują do zbudowania relacji z Bogiem i drugim człowiekiem. Natomiast chrześcijańska pedagogika otwarta, która w odróżnieniu od wykazanej powyżej statycznej pedagogiki chrześcijańskiej jest dynamiczna, opiera się na antropologii

filozoficznej i inspiracji chrześcijańskiej¹. Jedna i druga droga w procesie wychowawczym potrzebuje wzorców, które ukazałyby i jednocześnie mobilizowałyby do naśladowania. Do procesu tego włącza się również lekcję religii w szkole².

2. Proces, ideał wychowania i jego cel

Proces wychowawczy – jak zauważa Wincenty Okoń – to system czynności wychowawców, rodziców i nauczycieli, umożliwiających wychowankom zmienianie się w pożądanym kierunku, a więc kształtowanie i przekształcanie wiedzy o świecie, uczuć, przekonań i postaw społecznych, moralnych i estetycznych, kształtowanie woli i charakteru, oraz wszechstronne rozwijanie osobowości³. Ideał wychowawczy ma określona strukturę, poszczególnymi jego elementami są zhierarchizowane cele wychowania. Takie ujęcie współzależności ideału i celów wychowania można nazwać deterministycznymi. Realizacja danego celu zbliża bowiem kształt osobowości wychowanka do ideału⁴, czyli konkretnego wzorca. Celem nazywamy taki stan rzeczy, którego osiągnięcie jest postulowane. Można więc stwierdzić, że celem wychowania jest pewien postulat dotyczący oddziaływań międzyosobowych, który katecheta – wychowawca chce osiągnąć jako rezultat wychowania. Celami takimi są *standardy* wychowawcze, wskazujące na pożądane społecznie i moralnie zachowania i postawy oraz inne cechy osobowości wychowanków. Określają one zazwyczaj mniej lub bardziej ogólne zmiany czy przeobrażenia w tym zakresie. Inaczej mówiąc, są nimi według Wincentego Okonia – „pożądane i oczekiwane zmiany, jakie pod wpływem respektowania odpowiednich metod, środków i warunków kształtują się w osobowości wychowanków w postaci poglądów, postaw, nawyków oraz innych cech osobowości”⁵.

W badaniach nad wzorami osobowymi z psychologią, a w szczególności psychologią rozwojową i wychowawczą ściśle łączy się pedagogika. Miejsca dla wzorów osobowych w pedagogice należy szukać w powiązaniu z celami kształcenia i wychowania – stwierdza Helena Słotwińska⁶.

3. Pojęcie wzoru/wzorca osobowego

Encyklopedyczna definicja wzoru osobowego wskazuje na „wyobrażenie zespołu cech, do których posiadania aspiruje członek zbiorowości, chcąc być w zgodzie z postulowanym lub faktycznie w niej panującym systemem wartości (np. wzór osobowy rycerza, ziemianina, kupca, gentlemana, artysty, żołnierza, rewolucjonisty, uczonego)”⁷. Zatem możemy postawić pytanie: czy wzór osobowy zawsze jest godny naśladowania? czy wzór jest wcieleniem idealnych cech? „Skojarzenie wzoru z ideałem występuje w procesie socjalizacji i wychowania, w którym wzór stanowi model służący do kształtowania pożądanых zachowań dzieci i młodzieży. Również potoczne rozumienie wzoru nasuwa skojarzenia pozytywne

¹ Por. L. Zarzecki, *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, Jelenia Góra 2012, s. 28.

² Szkoła rozumiana szeroko jako przedszkole, szkoła podstawowa i szkoła ponadpodstawowa.

³ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.

⁴ Por. L. Zarzecki, *Teoretyczne...*, s. 55.

⁵ W. Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009.

⁶ ob. H. Słotwińska, *Wzór osobowy nauczyciela gwarancją sukcesu edukacyjnego ucznia*, w: *Nauczyciel we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej*, red. nauk. A. Karpińska, M. Zińczuk, K. Kowalczyk, Białystok 2021, s. 97-120.

⁷ *Internetowa Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/>, dostęp: 07.10.2021.

i odwołuje się do przykładu godnego naśladowania” – jak zauważają Lucyna Bakiera i Barbara Harwas-Napierała⁸. Podobną interpretację przedstawia Katarzyna Olbrycht, uznając, że „odwoływanie się do przykładów, podsuwanie czy wybieranie wzorów, liczenie się z autorytetami i szukanie mistrzów zakłada pozytywne spostrzeganie ludzi jako ewentualnych przykładów, wzorów, autorytetów, mistrzów”⁹.

Według *Encyklopedii katolickiej* wzór osobowy to: „osoba, której cechy bądź czyny uważa się za godne naśladowania; model idealnego członka grupy społecznej (społeczności) wyznaczony przez zespół wartości lub norm, a także wyobrażeń związanych z pełnieniem ról społecznych i zawodowych”¹⁰. W różnych naukach – jak zauważa Helena Słotwińska – „wzory osobowe są określane według specyfiki danej dziedziny wiedzy. W pedagogice personalistycznej i chrześcijańskiej osoba jest wzorem osobowym, jeśli realizuje w swoim życiu ideał doskonałości i swoje powołanie. Podkreśla się istotną rolę wzoru osobowego wychowawcy, zwłaszcza rodziców i katechety lub postaci historycznej, a także świętych i błogosławionych. Wzór osobowy, jako postać uosabiająca wartości, wprowadza w ich świat, bazując na naturalnej tendencji młodych ludzi, do poszukiwania ideału godnego naśladowania. Wychowawcze oddziaływanie wzoru osobowego ma właściwości osobowościowo twórcze i uspołeczniające, a także pełni ważną funkcję rozwoju ich wiary i działania”¹¹. Teraźniejszość staje przed problemem wzorów osobowych, istnieje niebezpieczeństwo związane z pojawianiem się we współczesnej kulturze *autorytetów bezosobowych*, które, posługując się głównie względami komercyjnymi, propagują konsumpcyjną filozofię życia, a nawet kreują wręcz postawy nihilistyczne. Stąd tak wielka rodzi się potrzeba prawdziwych autorytetów moralnych, czyli wzorów osobowych.

Pojęcie wzoru osobowego jest często zamiennie używane z takimi pojęciami, jak: *przykład*, *model*, *bohater*. Utożsamianie go z nimi jest błędne, jak również nie należy go utożsamiać z pojęciami: *autorytet*, *ideał osobowy* czy *osobowość dojrzała*. Pojęcie wzoru osobowego mieści w sobie wszystkie z tych trzech ostatnich pojęć, jak i znacznie je przekracza¹². Jeżeli zaś chodzi o stosunek pojęcia wzoru osobowego do pojęć: *przykład*, *model*, *bohater*, to pryncypialna różnica między nimi polega na tym, iż pojęcie wzoru w znacznie większym stopniu determinuje wartościowanie i nosi w sobie znamiona pewnej doskonałości osoby będącej wzorem, a także pobudza do jej naśladowania¹³. Należy również pamiętać o podstawowej różnicy między wzorem a autorytetem. Różnica ta dotyczy wymiaru wolności. Autorytet można komuś narzucić. Zwykle czyni się to siłą, narzucając autorytet władzy. Jak dostrzega Zbigniew Dymkowski – „znalazło to wyraz w powiedzeniu: *pan ma rację, ale ja mam władzę, więc proszę to wykonać*. Natomiast osoba będąca wzorem osobowym staje zawsze przed kimś drugim jako osoba respektująca jego wolny wybór”¹⁴.

⁸ L. Bakiera, B. Harwas-Napierała, *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Poznań 2016, s. 22.

⁹ K. Olbrycht, *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*, Toruń 2014, s. 18.

¹⁰ E. Jasińska, *Wzorzec osobowy, wzór osobowy*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 20, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 1116.

¹¹ H. Słotwińska, *Wzór osobowy...*, s. 98.

¹² Por. Cz. Wicher, *Wzór osobowy jako kategoria etyczna i socjologiczna*, w: *Rozprawy z filozofii i socjologii*, Toruń 1983, s. 172.

¹³ Por. J. Rytko, *Chrześcijański wzór osobowy w moralnym wychowaniu młodzieży*, w: *Vivere in Christo, Chrześcijański horyzont moralności*, red. J. Nagórny, Lublin 1996, s. 386.

¹⁴ Por. Z. Dymkowski, *Wzory osobowe Katechizmu Kościoła Katolickiego w katechezie współczesnej*, Płock-Lublin 1999, s. 10.

Dokonana przez Helenę Słotwińską analiza, istniejących w wielu źródłach określeń wzoru osobowego, wykazała następujące wymagania, jakie są im stawiane: moralna doskonałość, czyli nieposzlakowana opinia; uosabianie, a nie tylko posiadanie pozytywnych przymiotów; posiadanie wymiaru osobowego, społecznego i kulturowego; bycie autorytetem, nie narzuconym, ale samoistnym; bycie ideałem osobowym; wzbudzanie u wychowanków chęci próby naśladowania i samowymagania od siebie podobieństwa do wzoru; doprowadzenie wychowanków do wzbudzenia duchowego pokrewieństwa, wypływającego z ich własnych duchowo-moralnych potrzeb i dążeń do przeżycia wyższych wartości oraz moralnego naśladownictwa, a także identyfikacji ze wzorem¹⁵.

4. Wzory osobowe w Katechizmie Kościoła Katolickiego

Katechizm przedstawia nam wzory osobowe ludzi świętych i błogosławionych Kościoła, dla którego znajdują swe doniosłe miejsce. Wzory osobowe tych osób mają służyć lepszemu i owocniejszemu poznaniu misterium chrześcijańskiego oraz ożywieniu wiary Ludu Bożego, mają ubogacić wiarę i ugruntować, a w przypadku osób katechizowanych często ją wzbudzić i do niej zachęcić. Refleksja katechizmowa nad wzorem osobowym świętych i błogosławionych oscyluje w dwóch aspektach. Pierwszy jest bezpośrednią konfrontacją z konkretną osobą świętego i błogosławionego, jako osoby godnej naśladowania, przedstawiając jej osobowość i wartości, którymi żyła podczas swojej ziemskiej pielgrzymki na tym świecie. Najobszerniej *Katechizm* traktuje o wzorcach osobowych w tym temacie w części *Modlitwa chrześcijańska*. Drugi aspekt dotyczy ukazania wzoru osoby w sposób pośredni. Podczas lekcji religii dokonuje się to podczas katechezy, kiedy wychowanek wsłuchuje się w głos katechety, który przedstawia osiągnięcia danego świętego bądź błogosławionego i jej wkład w rozwój doktryny wiary, której powiernikiem jest Kościół. Podobnie czyni to *Katechizm*, który, posiłkując się tekstami osób świętych i błogosławionych Kościoła w odniesieniu do podejmowanych przez siebie tematów, ukazuje pośrednio ich sylwetki. Przyczynia się to do rozpowszechniania wzorów osobowych oraz do indywidualnego zapoznania się z osobowością postaci¹⁶. *Katechizm* nie utożsamia wzoru intelektualnego ze wzorem osobowym, całościowo przedstawia osobę, a nie tylko jej osiągnięcia intelektualne. Ukazuje również zadania katechezy, kładąc akcent na przykład życia osoby stawianej za wzór, czyniąc z niej jeden z przedmiotów swego wykładu (por. KKK 1697). *Katechizm* poprzez ukazanie wzorów osobowych ma za zadanie uświadomić, iż każdy chrześcijanin uczy się przykładu świętości od Kościoła.

Liturgia Kościoła odgrywa ważną rolę w propagowaniu wzorów osobowych (por. KKK 2043). Buduje poczucie wspólnoty pomiędzy Ludem Bożym pielgrzymującym na tym świecie a świętymi orędującymi w Domu Ojca. Przykład, który pozostawili dla wiernych, jest inspiracją dla Kościoła w jego drodze do Ojca (por. KKK 1195). W *Katechizmie* wybrzmiewa również fakt, iż istnieje komunია świętych między wszystkimi stanami wspólnoty Chrystusa, wyraża się ona w „węźle miłości i bogatej wymianie wszelkich dóbr” (KKK 1475). *Katechizm* ukazując świętość osób stawianych za wzór osobowy, pragnie przyjąć z pomocą człowiekowi w jego

¹⁵ Por. H. Słotwińska, *Wychowanie chrześcijańskie szansą integralnego rozwoju człowieka. Studium z pedagogiki religii*, Kraków 2019, s. 249-256.

¹⁶ Por. Z. Dymkowski, *Wzory osobowe...*, s. 135.

ziemskiej egzystencji, w trakcie której musi zmagać się z grzechem i słabością. Najważniejszą intencją jest, aby człowiek został pobudzony do „czynów pobożności, pokuty i miłości” (KKK 1478). Dlatego jak przypomina Zygmunt Dymowski „*Katechizm* wyraźnie wskazuje na niewymierną i ciągle aktualną wartość, którą posiadają przed Bogiem modlitwy i dobre uczynki wszystkich świętych, idących na czele z Matką Bożą śladami Chrystusa”¹⁷. Tak przedstawiany i interpretowany przez *Katechizm* obraz wzorów osobowych osób świętych i błogosławionych, jest paralelny z priorytetowym zadaniem refleksji katechizmowej, ukierunkowanej na umożliwienie poznania i ożywienia wiary Kościoła pielgrzymującego. Dzięki temu obrazowi osoby wychowywane w wierze i poszukujący wiary mogą czerpać z tych wzorów umiejętność łączenia wiary i doktryny chrześcijańskiej i przyjęcia ich za swoją indywidualną drogę świętości. Istniejąca różnorodność wzorów osobowych przedstawionych w *Katechizmie* otwiera wielkie możliwości i perspektywy dla osób poszukujących i ugruntowujących się w wierze Kościoła. Potrzeba świętości w życiu człowieka (por. KKK 825), do której nieustannie powinien zmierzać, powinna charakteryzować każdego wierzącego. Wspólnota wierzących potrzebuje z jednej strony wzorów osobowych istniejących w niej samej, z drugiej zaś strony jest miejscem ich kształtowania (por. KKK 804).

5. Specyfika wzoru osobowego w katechezie dzieci i młodzieży

Wzór osobowy stosowany podczas katechezy dzieci i młodzieży musi posiadać, jako swoją przypisaną cechę, doskonałość pod względem moralnym. Wzorem osobowym nie staje się więc osoba dzięki swoim zdolnościom intelektualnym (np. wybitny lekarz, prawnik, naukowiec), czy też artystycznym (np. malarz, rzeźbiarz) czy też przywódczym, ale ze względu na swoje życie chrześcijańskie, o znaczącej dojrzałości moralnej¹⁸. „Oprócz tego istnieje zależność oddziaływania wzoru osobowego od emocjonalnego, intelektualnego i wolitywnego przyłgnięcia (*duchowe pokrewieństwo*) katechizowanego do swojego wzoru osobowego. Katecheza, chcąc doprowadzić do wiary dojrzałej i do spotkania z Chrystusem, które ma przejść w duchowe zjednoczenie z Nim i w postawę zażyłości ucznia z Mistrzem, nie może pominąć milczeniem osób, którym ten cel w swoim życiu udało się już osiągnąć” – stwierdza Helena Słotwińska¹⁹. Właściwe wzory osobowe znajdziemy w Biblii, w hagiografii, a także wśród ludzi żyjących obecnie w świecie i realizujących w swoim życiu wymagania Chrystusowej Ewangelii oraz zasad moralnych i religijnych. W nauczaniu katechetycznym osoba będąca wzorem osobowym, powinna oprócz posiadania doskonałości pod względem moralnym, spełniać również inne wymagania, między innymi: personifikować, a nie jedynie posiadać pewne przymioty; prezentować wymiar osobowy, społeczny i kulturowy; być osobą, z której zdaniem lub postępowaniem należy się liczyć, bez narzucania go siłą, lecz respektując wolny wybór; wzbudzać u katechizowanych potrzebę naśladowania w czynieniu dobra i prowadzić katechizowanych poprzez odczucie duchowego pokrewieństwa do przeżywania wyższych wartości²⁰.

¹⁷ Tamże, s. 137.

¹⁸ Zob. M. Majewski, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 76-77.

¹⁹ H. Słotwińska, *Biblijne wzory osobowe w katechezie*, „Rocznik Teologiczno-Homiletyczny” Tom 1 (2010), s. 244.

²⁰ Tamże, s. 244.

6. Biblijne wzory osobowe

Pismo Święte jest źródłem niezliczonych wzorów osobowych. Wśród tych wzorów pierwsze i najważniejsze miejsce zajmuje Jezus Chrystus, drugie Jego Matka – Najświętsza Maryja Panna. W katechezie centralnym i najważniejszym wzorem osobowym jest osoba Jezusa Chrystusa. Stąd też poznanie Jego osoby jest jednym z głównych i najważniejszych zadań tej działalności duszpasterskiej Kościoła. Poznanie osoby Jezusa Chrystusa powinno prowadzić do podążania Jego drogą, ponieważ jest On wzorem wszelkiej doskonałości. Nauczanie katechetyczne dzieci i młodzieży ma doprowadzić ucznia do spotkania z Jezusem Chrystusem, jak i przede wszystkim do zjednoczenia się z Nim, a nawet do głębokiej z Nim zażyłości (por. CT 5, 19, 20,30). Dla chrześcijanina czymś specyficznym jest zakorzenienie w Jezusie Chrystusie – dokonało się to po przez sakrament chrztu świętego – i coraz doskonalsze upodobnianie się do Niego przez realizację powołania do świętości o czym traktuje powyższy paragraf. Element naśladowania Jezusa Chrystusa jest czymś istotnym przy powołaniu kogoś na ucznia. Każdy, kto odpowiedział na wezwanie Chrystusa „pójdź za Mną” (por. Mt 4,19; 8,22; 19,21; Mk 11,21; Łk 9,59; 18,22) i znalazł się w Jego szkole formacyjnej, rozpoczął proces identyfikowania się ze swoim Mistrzem, który jest ideałem wzoru osobowego. Chrystus oddziaływał i kształtował osobowość swoich uczniów zarówno słowem, jak i przykładem życia. Równocześnie jednak wskazywał inne wzory godne naśladowania, przede wszystkim Boga Ojca, którego On przyszedł objawić. Bóg Ojciec prezentowany przez Chrystusa to przede wszystkim Ojciec (Mt 6,9-13; 23,9; Łk 11,2-4), który wysłuchuje modlitwy zanoszonej do Niego (Mt 6,6.18)²¹.

Katecheza ma ukazywać również inne wzory osobowe, pośród których naczelną rolę zajmuje Najświętsza Maryja Panna – Matka Jezusa Chrystusa, wzór Kościoła i Gwiazda Ewangelizacji (por. CT 73). Maryja, jako Ta, która uwierzyła, że się spełnią słowa powiedziane Jej przez Boga (por. Łk 1,45), dostąpiła łaski, aby być błogosławioną. Jezus Chrystus, nie negując wielkości Maryi przez fakt bycia Jego Matką, podkreśla u Niej jeszcze inny, niewidoczny na zewnątrz Jej przymiot, dla którego jest Ona błogosławioną, a mianowicie uważne słuchanie słowa Bożego i zachowywanie go w swoim sercu. Oprócz wiary i modlitwy, Maryja jest również wzorem pokory. Maryja wybrana na Matkę Zbawiciela świata, uważa się w całej swojej pokorze jedynie za służebnicę Pańską.

Poza osobą Jezusa Chrystusa i Najświętszej Maryi Panny Biblia ukazuje wiele innych wzorów osobowych²². Stary Testament to niewyczerpany skarb wzorów osobowych²³. Znajdujemy tutaj wskazane przez autorów natchnionych postacie godne naśladowania oraz osoby niewinnego żywota, które świadczą o tym, że zasługują one na to, by być dla kolejnych pokoleń wzorem osobowym. Natomiast w Piśmie Świętym Nowego Testamentu znaleźć można jeszcze wiele innych

²¹ Tamże, s. 245.

²² Wybrane wzory osobowe z Biblii. Wzory osobowe w Starym Przymierzu: Abraham – wzór wiary; Samuel – charyzmatyczny sędzia, wzór prawości i wierności wobec Boga; Elias – wzór obrońcy wiary w Boga Jahwe i Jego prawa; Tobiasz – wzór poświęcenia i wierności przekonaniom; Hiob – wzór człowieka cierpiącego. Wzory osobowe w Nowym Przymierzu: Matka Boga wzorem odkupionych; św. Józef z Nazaretu – wzór człowieka na miarę wyzwań; Apostoł Piotr – wzór przewodnika wspólnoty; Apostoł Paweł – wzór sługi i misjonarza Jezusa Chrystusa; Jan Ewangelista – wzór umiłowania Mistrza. Zob. I. Kosmana, Rola wzorów osobowych w kształtowaniu chrześcijańskiego życia. Studium z homiletyki na przykładzie św. Maksymiliana Kolbego, Niepokalanów 2013.

²³ Zob. J. Walczak, *Wartość wychowawcza wzorów osobowych Starego Testamentu*, „Katecheta” 6 (1962), nr 1, s. 49.

postaci, które należy naśladować. Stanowią niekwestowane wzory osobowe, a są nimi między innymi: św. Józef – wzór miłości, zatroskania o Świętą Rodzinę i gotowości na pełnienie woli Bożej oraz wzór okazywania godności kobiecie. Takimi wzorami są również Apostołowie, którzy ukazują wzór oddania się Chrystusowi i Jego zbawczemu dziełu. Cechą specyficzną wszystkich nowotestamentalnych wzorów osobowych jest ich odniesienie do osoby Jezusa Chrystusa, będącego wzorem jedynym i niepowtarzalnym, a równocześnie źródłem mocy i wezwaniem do naśladowania²⁴.

7. Oddziaływanie wzoru osobowego na osobę katechizowaną

Naśladowanie, formowanie i identyfikowanie się dzieci i młodzieży z wzorami osobowymi ma swoje różnorodne źródła. W dzisiejszym świecie dzieci i młodzież czerpią swoje wzory z social mediów i Internetu. Dzieje się tak dlatego, ponieważ postacie lub osoby, które są uważane za wzór posiadają takie wartości i cechy osobowości, bądź czyny, jakie dzieci i młodzież uważają za najważniejsze i godne naśladowania. We współczesnym świecie niestety mamy do czynienia z pseudowzorcami osobowymi, „bohaterowie” dzieci i młodzieży często nie mają nic wspólnego z wzorcami opisanym powyżej. Żeby jednak wzór wywołał odpowiednie naśladowcze lub identyfikacyjne działania, musi spełniać pewne warunki. Taki wzór powinien być pogładowy, zwarty, zjednujący. Takiej postawy należy uczyć podczas katechezy, aby dzieci i młodzież potrafili we współczesnym świecie odpowiednio wybierać wzorce osobowe. Od naśladowanego musi wymagać pewnej aktywności wewnętrznej i możliwości wartościowania. Jak zauważa Stanisław Kulpaczyński „wzór został już ustalony i wybrany, to wówczas można przewidzieć, jakie będą postawy, opinie i reakcje jednostki, nawet po kilku latach. Wzór ulega pewnym modyfikacjom pod wpływem zmian fizycznych czy środowiskowych; wówczas może pojawić silna motywacja ze strony jednostki w kierunku tej zmiany”²⁵.

W okresie dorastania dochodzi do utrwalania się postaw i nawyków, dlatego wszelkie próby zmian powinny dokonywać się ostrożnie i rozsądnie, aby nie nastąpiło zaburzenie balansu osobowości. Oddziaływanie wzorów osobowych na dzieci i młodzież dotyczy nie tylko ogólnego sposobu postępowania, ale jest również znaczące w rozwoju życia religijnego i kształtowania swojej duchowości i pobożności. Wychowanie w wierze jest rodzajem wychowania odwołującego się do przesłanek religijnych i jest ukierunkowane na wartości chrześcijańskie. Celem tego wychowania w ujęciu chrześcijańskim jest permanentny rozwój osoby ludzkiej, aby była świadoma daru wiary.

Wzory osobowe są potrzebne dla wzmocnienia własnej tożsamości, a ma to miejsce wtedy, gdy młodzi ludzie niemal identyfikują się z podziwianymi i akceptowanymi przez siebie wzorami osobowymi. Wzory takie pojawiają się w programie katechezy, aby ułatwić katechizowanym możliwość ich naśladowania²⁶.

²⁴ Por. H. Słotwińska, *Przejawy dojrzałości chrześcijańskiej*, „Roczniki Teologiczne” (2002) z. 6, s. 189-203.

²⁵ S. Kulpaczyński, *Wartość wzorów osobowych w wychowaniu młodzieży*, *Pedagogika Katolicka* 2008, nr 2, s. 76.

²⁶ Tamże, s. 78.

Zakończenie

Osoba, będąca wzorem osobowym, charakteryzuje się dojrzałą osobowością, czyli normą psychiczną, i wypełnia pozytywnie wszystkie warunkujące ją kryteria. Równocześnie jednak tę normę przewyższa, pociągając innych swoim przykładem i stylem życia. Cechą zaś, dzięki której rozróżnia się wzór osobowy od ideału osobowego, jest naśladownictwo. Do ideału bowiem się dąży poprzez realizację postawionych wytycznych, a wzór się naśladowuje. Podsumowując powyższe przemyslenia, należy stwierdzić, że w katechezie dzieci i młodzieży, której podstawowym zadaniem jest rozpoczęcie i rozwijanie życia wiary, zmierzającego do pełnego zrozumienia Prawdy objawionej i przyswojenia jej w ciągu swego ziemskiego życia, wzory osobowe odgrywają rolę istotną i wspomagającą. Proces ten będzie skuteczny wówczas, kiedy będzie uwzględniał poszczególne fazy rozwoju człowieka, dzięki zastosowaniu wzorów osobowych procesów może zostać znacznie wzmocniony. Do prawidłowego rozwoju zarówno dzieci i młodzież potrzebują bliskich im w poszczególnych okresach życia postaci, właściwych i wyraźnych wzorów osobowych.

Bibliografia

- Bakiera L., Harwas-Napierała B., *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Poznań 2016.
- Dymkowski Z., *Wzory osobowe Katechizmu Kościoła Katolickiego w katechezie współczesnej*, Płock-Lublin 1999.
- Internetowa Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/>, dostęp: 07.10.2021.
- Jasińska E., *Wzorzec osobowy, wzór osobowy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 1116.
- Kosmana I., *Rola wzorów osobowych w kształtowaniu chrześcijańskiego życia. Studium z homiletyki na przykładzie św. Maksymiliana Kolbego*, Niepokalanów 2013.
- Kulpaczynski S., *Wartość wzorów osobowych w wychowaniu młodzieży*, „Pedagogika Katolicka” (2008) nr 2, s. 71-86.
- Majewski M., *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.
- Okoń W., *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009.
- Olbricht K., *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*, Toruń 2014.
- Ryłko J., *Chrześcijański wzór osobowy w moralnym wychowaniu młodzieży*, w: *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności*, red. J. Nagórny, Lublin 1996.
- Słotwińska H., *Biblijne wzory osobowe w katechezie*, „Rocznik Teologiczno-Homiletyczny” Tom 1 (2010), s. 241-256.
- Słotwińska H., *Przejawy dojrzałości chrześcijańskiej*, „Roczniki Teologiczne” (2002) z. 6, s. 189-203.
- Słotwińska H., *Wzór osobowy nauczyciela gwarancją sukcesu edukacyjnego ucznia*, w: *Nauczyciel we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej*, red. nauk. Anna Karpińska, Monika Zińczuk, Karol Kowalczuk, Białystok 2021, s. 97-120.
- Słotwińska H., *Wychowanie chrześcijańskie szansą integralnego rozwoju człowieka. Studium z pedagogiki religii*, Kraków 2019, s. 249-256.
- Wicher Cz., *Wzór osobowy jako kategoria etyczna i socjologiczna*, w: *Rozprawy z filozofii i socjologii*, Toruń 1983.
- Walczak J., *Wartość wychowawcza wzorów osobowych Starego Testamentu*, „Katecheta” 6 (1962), nr 1.
- Zarzecki L., *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, Jelenia Góra 2012.

Wzory osobowe w katechezie

Streszczenie

Obserwując współczesne wychowanie religijne dzieci i młodzieży w Europie, ale przede wszystkim w naszym kraju, samoistnie nasuwają się pytania, czy warto mówić o jakichś wzorach, kiedy zauważa się kryzys autorytetów, rodziny i poczucia patriotyzmu. Dziś ludzie młodzi posilają się social mediami, które wydają się być jedynym wzorem dla młodego człowieka, który jest przez nie kreowany. Dlatego tym bardziej powinniśmy w katechezie dzieci i młodzieży ukazywać właściwe postawy i postacie, które są wzorami osobowymi kreowanymi przez Boga i Jego moralne zasady postępowania, a nie przez media nakierunkowane na zysk i wykorzystanie człowieka. Medialne wzorce często nie mają nic wspólnego z życiem moralnym i rozwojem daru wiary. Tym bardziej należy zawalczyć o młodych ludzi ukazując im osoby będące wzorami osobowymi, zarówno we wspólnocie Kościoła jak i Piśmie Świętym.

Słowa klucze: wzór osobowy, wychowanie, katecheza.
